

אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו
 מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרי
 אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין
 אומרים אותו על גאולתן

Rav Yehuda said that Shmuel said: The song in the Torah, i.e., the Song at the Sea (Exodus 15:1–19), Moses and the Jewish people recited it when they ascended from the sea. The Gemara asks: And who said this *hallel* mentioned in the mishna, Psalms 113–118? The Gemara answers: The Prophets among them established this *hallel* for the Jewish people, that they should recite it on every appropriate occasion; and for every trouble, may it not come upon them, they recite the supplications included in *hallel*. When they are redeemed, they recite it over their redemption, as *hallel* includes expressions of gratitude for the redemption.

תניא היה רבי מאיר אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כלן דוד אמן
 שנאמר כלו תפלות דוד בן ישי אל תיקרי כלו אלא כל אלו

It was taught in a *baraita* that Rabbi Meir would say: All the praises stated in the book of Psalms were recited by David, as it is stated: “The prayers of David, son of Yishai, are ended [*kalu*]” (Psalms 72:20). Do not read *kalu*; rather, read *kol elu*, all of these, which indicates that the entire book of Psalms consists of the prayers of King David.

הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו
 בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו
 מדבריהן אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה

The Gemara clarifies: According to those who dispute Rabbi Meir’s claim that the entire book of Psalms was composed by King David, who recited this *hallel*? Rabbi Yosei says: My son Elazar says that Moses and the Jewish people recited it when they ascended from the sea. And his colleagues dispute him, saying that it was recited by King David. And the statement of my son, Elazar,

and the Sages would be cheered. Ultimately, he sat in trepidation and began teaching the *halakha*.

תנו רבנן הלל זה מי אמרו רבי אליעזר אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'

The Sages taught: This *hallel*, who initially recited it? Rabbi Eliezer says: Moses and the Jewish people recited it when they stood by the sea. They said: “Not to us, God, not to us, but to Your name give glory” (Psalms 115:1). The Divine Spirit responded and said to them: “For My own sake, for My own sake, will I do it” (Isaiah 48:11). Rabbi Yehuda says: Joshua and the Jewish people recited it when they defeated the kings of Canaan who stood against them (see Joshua 12:7–24). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake.

רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה רבי אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'

Rabbi Elazar HaModa'i says: Deborah and Barak recited it when Sisera stood against them (see Judges 4–5). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded and said to them: For My own sake, for My own sake, will I do it. Rabbi Elazar ben Azarya says: Hezekiah and his company recited it when Sennacherib stood against them (see II Kings 18–19). They said: Not to us and the Divine Spirit responded: For My own sake. Rabbi Akiva says: Hananiah,

Mishael, and Azariah recited it when the wicked Nebuchadnezzar stood against them (see Daniel 3). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake. Rabbi Yosei HaGelili says: Mordecai and Esther recited it when the wicked Haman stood against them. They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake (see the book of Esther).

וחכמים אומרים נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן:

And the Rabbis say that *hallel* was not established for any specific event, but the Prophets among them instituted that the Jewish people should recite it on every appropriate occasion, and for every trouble, may it not come upon the Jewish people. When they are redeemed, they recite it over their redemption.

אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא
אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר רב דכתיב בהו הללויה
באמצע פירקא אלמא מספקא ליה

The Gemara continues to discuss the term *halleluya*. Rav Ḥisda said: The *halleluya* stated in the final verse in several Psalms signifies the end of a chapter. Rabba bar Rav Huna said: *Halleluya* marks the start of a new chapter, the beginning of the next psalm. Rav Ḥisda said: I saw a book of Psalms in the study hall of Rav Ḥanin bar Rav, in which it is written *halleluya* in the middle of the chapter, i.e., between the chapters, neither at the start of one psalm nor at the end of the next. Apparently, Rav Ḥanin bar Rav was uncertain where the word belonged.

אמר רב חנין בר רבא הכל מודים בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם
קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא רשע יראה וכעס שניו
יחרק ונמס תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא ושעומדים בבית
ה' הללויה דבתריה ריש פירקא

X

Sefer Mitzvot Katan 146

(4)

☆ AN

Siman 146

א רמב"ם הלכות חנוכה פ"ג סמ"ג עשין דרבנן סימן ה' טור א"ח תכא תרמד.

ב] להלל בזמנים קבועים דכתיב (דברים י"י) הוא תהלתך ואמרו רבותינו בארץ ישראל שמונה עשר יום ולילה אחד: ובגולה עשרי' ואחד יום ושתי לילות וכן מי שאירע לו נס כגון ארבעה שצריכין להודות יורדי הים והולכי מדברות וחולה שנתרפא ויוצא מבית האסורין צריך לברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הגומל לחייבי' טובו' שגמלני כל טוב וצריך שיהא שם עשר' בני אדם ותרי מינייהו רבנן: והעולם אומר' מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה ונהגו לברך אחר קריאת התורה:

Siman 147

א רמב"ם הלכות מלכים פ"א והלכות תפלה פ"ג סמ"ג עשין סימן קטו וי"ט ולאויין סימן רכו טור א"ח סימן תרפה.

ב לזכור מעשה עמלק דכתיב (דברים כה) זכור את אשר עשה לך עמלק זהו בשבת שלפני פורים שמזכירין פרשת זכור:

ג הא לך מצות התלויות בזמן דרבנן

Siman 148

א רמב"ם הלכות מגילה פ"א סמ"ג עשין דרבנן סימן ד' טור א"ח סימן תרפו

Shorashim, Shoresh 1

שאינן ראוי למנות בכלל הזה המצות שהן מדרבנן: א

ב דע כי זה הענין לא היה ראוי לעורר עליו לבארו, כי אחר שהיה לשון התלמוד (מכות כ"ג:) תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני איך נאמר בדבר ההוא שהוא מדרבנן שהוא מכלל המנין, אבל העירונו עליו מפני שטעו בו רבים ומנו נר חנוכה ומקרא מגילה מכלל מצות עשה, וכן מאה ברכות בכל יום ונחום אבלים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים וחשוב תקופות ושמונה עשר ימים לגמור את ההלל. והשתכל ממי שישמע לשונם נאמרו לו למשה בסיני וימנה קריאת ההלל ששבח בו דוד עליו השלום את האל יתברך שצוה בה משה וכן נר חנוכה שקבעו חכמים בבית שני וכן קריאת המגילה. אמנם היות נאמר למשה בסיני שיצונו כי כשיהיה באחרית ממלכתנו ויקרה לנו עם הזיונים כך וכך יתחייב לנו להדליק נר חנוכה, הנה איני רואה שאחד ידמה זה או יעלה במחשבתו. ומה שיראה לי שהביאם אל זה היותנו מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו. ושאלת התלמוד (שבת כ"ג) היכן צונו ואמרו מלא תסור, ואם מטעם זה מנו אותם הנה ראוי שימנו כל דבר שהוא מדרבנן כי כל מה שצונו חכמים לעשותו וכל מה שהזהירונו ממנו כבר צוה משה רבינו ע"ה בסיני שהוא צונו לעשותו והוא אמרו על פי התורה אשר יורוך וגו' והזהירונו יתברך מעבור דבר מכל מה שתקנו אותו או גזרו ואמר לא תסור וגו'. ואם ימנה כל מה שהוא מדרבנן בכלל תרי"ג מצות מפני שהכל נכנס תחת אמרו יתברך לא תסור, מפני מה מנו בפרט אלו ולא מנו זולתם וכמו שמנו נר חנוכה ומקרא מגילה היה להם למנות נטילת ידים ומצות עירוב, כי הנה אנחנו

מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו כמו שמברכין על מקרא מגילה ונר חנוכה והכל מדרבנן. ובבאור אמרו (חולין ק"ו) מים ראשונים מצוה ואמרו מאי מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים כמו שאמרו במקרא מגילה ונר חנוכה היכן צונו מלא תסור, וכבר התבאר שכל מה שתקנו חכמים ונביאים שעמדו אחר משה רבינו הוא גם כן מדרבנן. ובבאור אמרו (עירובין כ"א) בשעה שתקן שלמה ידים ועירובין יצאה בת קול ואמרה חכם בני ושמח לבי. ובארו במקומות אחרים שעירובין יקרא דרבנן וידים מדברי סופרים. הנה התבאר לך שכל מה שתקנו אחר משה נקרא דרבנן. ואמנם כבר בארתי לך זה כדי שלא תחשוב במקרא מגילה בעבור שהוא תקון נביאים יקרא דאורייתא שעירובין דרבנן אע"פ שהוא תקון שלמה ובית דינו. וזהו שנעלם מזולתנו ומנה הלבשת ערומים בעבור שמצא בישעיה כי תראה ערום וכסיתו ולא ידע שזה נכנס תחת אמרו יתברך די מחסורו אשר יחסר לו, כי ענין זה הצווי הוא בלי ספק שנאכיל לרעב ונכסה הערום ונתן מצע למי שאין לו מצע וכסות למי שאין לו כסות ונשיא הפנוי שאין לו יכולת להנשא ונרכיב מי שדרכו לרכוב כמו שהוא מפורסם בתלמוד (כתובות ס"ז:) שזה כלו נכנס תחת אמרו די מחסורו. והיה לשון התלמוד אצלם מחובר בלעגי שפה ובלשון אחרת ולולא זה לא מנו מקרא מגילה והדומה לו עם המצות שנאמרו למשה בסיני. (ובנמרא שבועות (ל"ט) אין לי אלא מצות שנצטוו על הר סיני מצות שעתידין להתחדש כגון מקרא מגילה מנין תלמוד לומר קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו והוא שיאמינו בכל מצוה שתקנו הנביאים והחכמים אחר כן. והתמה מפני מה מנו מצות עשה שהם מדרבנן כמו שזכרנו ולא מנו גם כן מצות לא תעשה שהם מדרבנן וכמו שמנו במצות עשה מקרא מגילה ונר חנוכה ומאה ברכות בכל יום והלל היה להם למנות גם כן בכלל לא תעשה דאורייתא כך כל שניה ושניה לא תעשה מדרבנן כמו שבארו ואמרו (יבמות כ') שניות מדברי סופרים, וכבר התבאר בתלמוד שמאמר המשנה איסור מצוה רוצה בו השניות ואמרו מאי מצוה מצוה לשמוע דברי חכמים, וכן היה ראוי להם למנות בכלל אחות

כָּל שְׁחֵיב בְּקִרְיַת הַמְּגִלָּה חַיב בְּהַדְלַקַת נֵר חֲנֻכָּה וְהַמְדֻלֵּיק אוֹתָהּ בְּלִילָה
הָרֵאשׁוֹן מִבְּרַךְ שֶׁלֹּשׁ בְּרָכוֹת וְאֵלּוּ הֵן. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה וְשָׁעָשָׂה נִסִּים לְאַבוֹתֵינוּ וְכוּ'.
וְשֶׁחֵיבנוּ וְקִיָּמְנוּ וְכוּ'. וְכָל הָרוֹאֶה אוֹתָהּ וְלֹא בִרַךְ מִבְּרַךְ שְׁתֵּים. שָׁעָשָׂה נִסִּים
לְאַבוֹתֵינוּ וְשֶׁחֵיבנוּ. וּבִשְׂאֵר הַלַּיְלוֹת הַמְדֻלֵּיק מִבְּרַךְ שְׁתֵּים וְהָרוֹאֶה מִבְּרַךְ אַחַת
שְׂאִין מִבְּרַכּוֹ שֶׁחֵיבנוּ אֶלָּא בְּלִילָה הָרֵאשׁוֹן:

4 Anyone obligated to read the Scroll is obligated to light the Chanukah lamp.
And the one who lights on the first night recites three blessings - and these are
them: Blessed are You, Lord our God, King of the universe, who has sanctified us
with His commandments, and commanded us to light the Chanukah lamp; who
made miracles for our ancestors, etc.; and who has kept us alive, and preserved us,
etc. And anyone who sees it and did not [yet] recite the blessing, recites two
blessings: Who made miracles for our ancestors; and who has kept us alive. And
on the other nights: The one who lights recites two blessings and the one who
sees recites one blessing. For we only recite the blessing, "who has kept us alive,"
on the first night.

בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁמוֹנַת הַיָּמִים אֵלּוּ גּוֹמְרִין אֶת הַהֵלֵל וּמִבְּרַךְ לְפָנָיו אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְגַמֵּר אֶת הַהֵלֵל בֵּין יְחִיד בֵּין צְבוּר. אַף עַל פִּי שֶׁקִּרְיַת הַהֵלֵל
מִצְוָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים מִבְּרַךְ עָלָיו אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כְּדָרָךְ שֶׁמִּבְּרַךְ עַל
הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֵרוּב. שְׁכָּל וְדָאֵי שֶׁל דְּבָרֵיהֶם מִבְּרַכּוֹ עָלָיו. אֲבָל דְּבַר שֶׁהוּא
מִדְּבָרֵיהֶם וְעָקֵר עֲשִׂיתָן לוֹ מִפְּנֵי הַסֵּפֶק כְּגוֹן מַעֲשֵׂר דְּמָאֵי אֵין מִבְּרַכּוֹ עָלָיו.
וְלָמָּה מִבְּרַכּוֹ עַל יוֹם טוֹב שְׁנֵי וְהֵם לֹא תִקְנוּהוּ אֶלָּא מִפְּנֵי הַסֵּפֶק כְּדִי שְׁלֹא
יִזְלָזְלוּ בוּ:

5 We complete the Hallel on each and every day of the eight days of Chanukah.
And before it, we recite the blessing, "Blessed are You, Lord our God, King of the
universe, who has sanctified us with His commandments, and commanded us to
complete the Hallel" - both the individual or the community. Even though the
reading of the Hallel is a commandment from the words of the Scribes (rabbinic),

one recites the blessing, "who has sanctified us with His commandments, and commanded us" - in the [same] way that we recite the blessing on the Scroll and on the *eruv* (which are also rabbinic). For we recite a blessing over any definite [commandment] from their words. But we do not recite [this] blessing upon something from their words when its main doing is on account of a doubt. For example, we do not recite a blessing on the tithe of *demai*. So why do we recite a blessing on the second day, given that [the Sages] only ordained it because of a doubt? In order that [people] would not disparage it.

ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם
 מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל. ושמונה עשר יום בשנה
 מצוה לגמר בהן את ההלל. ואלו הן. שמונת ימי החג. ושמונת ימי חנכה.
 וראשון של פסח ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי
 שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתרה. ולא תקנו הלל בפורים
 שקריאת המגלה היא ההלל:

6 And it is not only the Hallel of Chanukah that is from the words of the Scribes. Rather the reading of the Hallel is always from the words of the Scribes on all of the days in which we complete the Hallel. And it is a commandment to complete the Hallel on eighteen days in the year. And these are them: The eight days of the Festival (Sukkot); eight days of Chanukah; the first day of Passover; and the day of [Shavuot]. But there is no Hallel on Rosh Hashanah and Yom Kippur because they are days of repentance, awe and fear - not days of excessive joy. And they did not ordain Hallel on Purim, because the Scroll [of Esther that is read on it] is the Hallel.

מקומות שעושין יום טוב שני ימים גומרין את ההלל עשרים ואחד יום. תשעה
 ימי החג. ושמונה ימי חנכה. ושני ימים של פסח. ושני ימים של עצרת. אבל
 בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג ואינו מצוה. ומנהג זה בצבור לפיכך קוראין
 בדלוג. ואין מברכין עליו שאין מברכין על המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם

